

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора Дзевульської І. В., Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, завідувачки кафедри описової та клінічної анатомії на дисертацію **Черниша Андрія Володимировича** на тему: **«Особливості телерентгенографічних показників визначених за методами Бурстоне, Рікетса та Харвольда в юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом»**, подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 05.600.02 при Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія

1. Актуальність обраної теми дисертації.

Проблема встановлення особливостей морфометричних показників черепно-лицевих структур у різних груп населення, визначення їх нормативних показників та взаємозалежностей є актуальною як для анатомії людини та антропології, так і має важливе практичне значення в діяльності лікарів-стоматологів.

Уведення в широке використання сучасного діагностичного медичного обладнання, нових методик прижиттєвого дослідження структур черепа, зубо-щелепних структур відкриває нові можливості для отримання широкого спектру метричних показників, які необхідні для ефективної корекції їх можливих порушень. Це в повній мірі стосується такого загальновизнаного методу клінічних стоматологічних досліджень, як телерентгенографія з наступним аналізом отриманих зображень.

У світі існує багато авторських методик аналізу телерентгенограм із розробленими для конкретних груп населення нормативними за віком і статтю значеннями показників черепно-лицевих структур. У той же час в багатьох дослідженнях було доведено, що значення даних показників значно різняться у різних популяціях та етнічних групах.

Тому, актуальність теми дисертаційного дослідження Черниша Андрія Володимировича, яке присвячене встановленню особливостей телерентгенографічних показників, визначених за методами Бурстоне, Рікетса та Харвольда в українських юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом не викликає сумнівів як у науковому, так і у практичному сенсі.

Робота виконана у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова і зареєстрована як ініціативна наукова тематика “Особливості телерентгенографічних цефалометричних показників у осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом” (№ державної реєстрації: 0118U003458).

2. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота викладення в опублікованих працях.

Матеріал досліджень представленої дисертаційної роботи якісно та кількісно репрезентативний – отримані та проаналізовані телерентгенографічні показники 38 юнаків віком від 17 до 21 року та 55 дівчат віком від 16 до 20 років, що мали фізіологічний прикус максимально наближений до ортогнатичного.

Для проведення телерентгенографічного дослідження застосували сучасний дентальний конусно-променевий томограф Veraviewepocs 3D Morita (Японія) в режимі цефалометричного дослідження. Для проведення цефалометричного аналізу використане ліцензоване програмне забезпечення OnyxCeph^{3™}, версії 3DPro (Німеччина), яке є медичним програмним забезпеченням 1-го класу з функцією вимірювання і відповідає усім відповідним вимогам для аналізу зображень в стоматологічній практиці.

Отримані результати дослідження були піддані необхідній обробці методами математичної статистики у ліцензійному програмному пакеті «STATISTICA 6.0» з використанням непараметричних методів оцінки. Моделювання індивідуальних телерентгенографічних показників зубощелепної системи проведено за допомогою методу прямого покрокового регресійного

аналізу.

Результати дослідження ретельно узагальнені та проаналізовані в дисертації з використанням необхідних посилань на наукові публікації подібного напрямку досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів.

Отримані результати досліджень, основні положення та висновки дисертаційної роботи достатньо оприлюднені в наукових публікаціях і на фахових науково-практичних конференціях.

Висновки дисертації логічні, чіткі, ґрунтуються на отриманих результатах досліджень, відповідають поставленим завданням дослідження.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість основних положень і висновків дисертаційної роботи є безсумнівними.

Ряд отриманих результатів досліджень характеризуються науковою новизною.

Уперше встановлені телерентгенографічні параметри, що використовуються у методиках Бурстоне, Рікетса та Харвольда в мешканців України юнацького віку з ортогнатичним прикусом та виявлені відмінності за даними показниками між юнаками та дівчатами.

Уперше встановлені відмінності значень телерентгенографічних параметрів, отриманих за даними методиками дослідження в українських юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом порівняно з такими показниками авторських методик для мешканців США та Канади європейського походження.

Також новітніми є розроблені регресійні моделі телерентгенографічних параметрів, що використовуються в загальноприйнятих методиках телерентгенографічного аналізу за Бурстоном, Рікетсом та Харвольдом, для українського населення юнацького віку з ортогнатичним прикусом.

Отримані результати та основні положення дисертаційного дослідження повністю викладені в 12 наукових публікаціях (з них 6 опубліковані одноосібно): 6 статей у фахових наукових журналах, які входять до міжнародних наукометричних баз, у тому числі 1 стаття – у виданні бази Web of Science; 1

стаття – в закордонному науковому журналі (Польща), що входить до міжнародних наукометричних баз. Отримано деклараційний патент України на корисну модель та авторське свідоцтво на твір.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Представлені результати дисертаційного дослідження значно доповнюють існуючі знання та надають нових важливих відомостей стосовно мінливості морфометричних показників організму людини в залежності від етнічної належності, статі та віку, зокрема – особливості цефалометричних показників та показників зубощелепних структур в українських юнаків і дівчат, що має важливе теоретичне значення для анатомії, антропології та стоматології.

Практичне значення результатів дослідження також не викликає сумніву, у першу чергу стосовно встановлених меж процентильного розмаху телерентгенографічних параметрів зубощелепних структур в українських юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом, що можуть бути використані як нормативні показники методик Burstone, Harvold та Ricketts для даної категорії населення. Важливе практичне значення мають і розроблені регресійні моделі для визначення індивідуальних належних телерентгенографічних черепно-лицевих показників та розроблена діагностична комп'ютерна програма для визначення нормативних індивідуальних параметрів положення зубів, яка дозволяє лікарям стоматологам встановити необхідні телерентгенографічні параметри та провести належну діагностику зубощелепних аномалій.

Результати досліджень впроваджені в лекційні курси та практичні заняття кафедр анатомії людини та ортопедичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова; кафедри нормальної анатомії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; кафедри клінічної медицини ННЦ «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка; кафедри анатомії людини Тернопільського національного медичного університету імені

І. Я. Горбачевського МОЗ України; кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» та в практичну роботу лікарів Вінницької міської клінічної стоматологічної поліклініки.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структура та оформлення дисертації та її автореферату відповідають «Основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій» ДАК України.

Дисертаційну роботу викладено українською мовою на 226 сторінках, з яких 127 сторінок залікового машинописного тексту. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, розділу аналітичного огляду літератури, розділу загальної методики й основних методів дослідження, двох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертація проілюстрована 16 рисунками та містить 58 таблиць.

В анотації, українською та англійською мовами висвітлені основні результати дослідження, їх наукова новизна, представлений список наукових публікацій автора з виокремленням праць, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації та тих, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

У переліку умовних позначень, символів, скорочень та термінів наведені усі умовні позначення у тексті дисертації та їх розшифровка.

У Вступі на 7 сторінках обґрунтована актуальність проблеми дисертаційних досліджень; показаний зв'язок роботи з науковими програмами та планами; сформульовані мета та завдання досліджень, визначені об'єкт та предмет дослідження, перелічені методи дослідження з указанням мети їх використання; виокремлені наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача і отримані спільно разом із колегами результати; вказані наукові форуми, де відбулася апробація отриманих

результатів та наукові публікації дисертанта; надана інформація щодо структури та обсягу дисертації.

Розділ “Огляд літератури” містить 24 сторінки і складається з двох підрозділів. У першому підрозділі дисертант аналізує значення рентгенологічних методів у діагностиці та лікуванні зубощелепної патології. Другий підрозділ присвячений аналітичному розгляду основних методик цефалометричного аналізу бокових телерентгенограм та обґрунтуванню необхідності визначення етнічних, популяційних, вікових та статевих нормативів телерентгенографічних показників.

Розділ 2 «Загальна методика й основні методи досліджень» викладений на 18 сторінках і має 2 підрозділи. У першому підрозділі автором викладені загальна методика та суб'єкти дослідження, наведене посилання на рішення комітету з біоетики Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова про відповідність проведених досліджень основним вітчизняним та міжнародним біоетичним та морально-правовим вимогам. У другому підрозділі детально, з наведенням ілюстративного матеріалу, описані застосовані дисертантом методи телерентгенометрії та математичної статистики.

У *третьому розділі* дисертант надає результати власних досліджень стосовно встановлених в юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом телерентгенографічних показників за методами Бурстоне, Харвольда та Рікетса, їх відмінностей в осіб різної статі та відмінностей порівняно з показниками, встановленими авторами методик в мешканців США та Канади європейського походження. Розділ викладений на 15 сторінках, складається з 3-х підрозділів, відповідно до використаних методик аналізу телерентгенограм та містить 7 таблиць результатів статистичної обробки отриманих результатів.

У *четвертому розділі дисертації* представлені власні результати математичного моделювання індивідуальних телерентгенографічних показників зубощелепних структур у залежності від характеристик базальних краніальних

структур та верхньої й нижньої щелеп, які використовуються в досліджуваних методиках. Розділ викладений на 61 сторінці, містить 3 підрозділи, 45 таблиць.

Усі розділи власних досліджень викладені науково грамотно, в логічній послідовності. Наприкінці кожного з розділів результатів власних досліджень надане коротке узагальнення отриманих результатів і перелік публікацій за матеріалами розділу.

У розділі *“Аналіз і узагальнення результатів досліджень”* дисертант ретельно узагальнює результати виконаного дослідження, проводить їх обговорення та аналіз з посиланнями на результати інших дослідників. Розділ викладений на 33 сторінках, ілюстрований 5-ма рисунками.

Узагальнюючий висновок та 6 окремих *висновків* дисертаційного дослідження відображають основний зміст роботи, є обґрунтованими, відповідають меті й поставленим завданням дослідження.

До списку використаних джерел наукової літератури ввійшли 262 публікації, з яких 107 викладені кирилицею та 155 – латиницею.

В додатках наведені наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та 6 актів впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес і лекційні курси профільних кафедр вищих державних медичних навчальних закладів України, а також 1 акт впровадження в практичну роботу лікарів Вінницької міської клінічної стоматологічної поліклініки.

Таким чином, дисертація побудована класично, містить усі необхідні розділи і в цілому є завершеною науковою працею. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації та разом з науковими публікаціями повністю відображає основний зміст дисертаційної роботи.

5. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Результати дисертаційного дослідження рекомендовані для урахування та використання в практичній діяльності лікарів-стоматологів, насамперед, ортодонтів, співробітників стоматологічних відділень та центрів; в науковій та практичній діяльності кафедр стоматології, морфологічних кафедр вищих медичних навчальних закладів; в науково-дослідницькій діяльності науково-дослідних установ.

6. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.

Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке в цілому оцінюється позитивно. Принципових недоліків щодо змісту та оформлення дисертації не виявлено. Є окремі зауваження:

1. Першому розділу дисертації «Огляд літератури» доцільно було б надати конкретну назву.
2. В тексті дисертації зустрічаються терміни яких нема в анатомічній номенклатурі (наприклад «зубощелепна система»).
3. Дисертація дещо перевантажена скороченнями які при читанні важко сприймається.
4. У тексті дисертації зустрічаються окремі орфографічні та стилістичні помилки.

В порядку дискусії прошу відповісти на запитання:

1. Ви провели дослідження телерентгенографічних показників у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом за трьома загальновизнаними методами. Виходячи з отриманого досвіду – чи можна вважати якийсь з цих методів найбільш ефективним, інформативним? Використанню якого б з цих методів особисто Ви надали б перевагу?

2. Ви пишете (стор. 179), що створена Вами комп'ютерна програма "BiteNorm" дозволяє швидко та зручно визначити усі метричні телерентгенографічні характеристики за методиками Burstone C. J., Harvold E. P. та Ricketts R. M. та обрахувати їх індивідуальні значення. Все ж таки,

безпосередньо створена програма дозволить провести ці визначення? Вже не треба буде та ліцензійна програма аналізу зображень, яку Ви використали в дисертаційних дослідженнях?

7. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

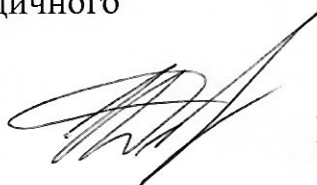
Вважаю, що дисертація Черниша Андрія Володимировича на тему: «Особливості телерентгенографічних показників визначених за методами Бурстоне, Рікетса та Харвольда в юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом» є самостійною завершеною науковою роботою, яка виконана на сучасному науково-методичному рівні й містить дотепер не захищені наукові положення та теоретичні узагальнення, що у сукупності вирішують конкретну науково-практичну задачу встановлення меж процентильного розмаху телерентгенографічних параметрів, що використовують у методиках Burstone C. J., Harvold E. P. та Ricketts R. M., визначення статевих відмінностей та етнічних особливостей за даними параметрами в українських юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом. Розроблені математичні моделі індивідуальних телерентгенографічних параметрів черепно-лицевих структур, що використовують в даних методиках та створена на їх основі діагностична комп'ютерна програма мають важливе практичне значення для медицини, у першу чергу для лікарів-стоматологів, і дозволяють ефективно визначати необхідні показники для корекції та профілактики деформацій зубощелепних структур в юнаків і дівчат.

За актуальністю, об'ємом та методологічним рівнем проведених досліджень, рівнем теоретичних узагальнень, науковою новизною та практичною значимістю дисертаційна робота Черниша Андрія Володимировича на тему: «Особливості телерентгенографічних показників визначених за методами Бурстоне, Рікетса та Харвольда в юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом» повністю відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, згідно п.11 «Порядку присудження наукових

ступенів» Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними Постановами Кабінету Міністрів № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій»), а її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія.

Офіційний опонент:

завідувачка кафедри описової та
клінічної анатомії Національного медичного
університету імені О. О. Богомольця
доктор медичних наук, професор

І. В. Дзевульська

Підпис професора Дзевульської І. В. засвідчую.

Вчений секретар
Національного медичного
університету імені О. О. Богомольця

